

JUSTIITSMINISTEERIUM

**Rahvusvahelise justiitskoostöö talituse
statistika 2016. aasta rahvusvahelisest õigusabist**

Tallinn 2017

Kriminaalpoliitika osakond

Väljaandja:
Justiitsministeerium
Tõnismägi 5a
15191 Tallinn
Telefon: 620 8100
Faks: 620 8109
e-post: info@just.ee

Kõik käesolevas materjalis esitatu on kaitstud autoriõigusega, mis kuulub justiitsministeeriumile. Väljaande tsiteerimine või refereerimine on lubatud üksnes juhul, kui viidatakse materjali autoritele. Ilma justiitsministeeriumi kirjaliku nõusolekuta ei ole väljaannet või selle osi lubatud mingil viisil publitseerida.

Sisukord

Lühikokkuvõte	4
Rahvusvaheline õigusabi	5
1. Õigusabi kriminaalasjades	5
1.1. Vastastikune abi	6
1.2. Loovutamine	7
1.3. Väljaandmine	7
1.4. Kohtulikult karistatud isikute üleandmine	8
1.5. Tingimisi karistatud isikute üleandmine	8
1.6. Rahalised karistused	9
1.7. Lähenemiskeeld	9
2. Õigusabi tsiviilasjades	10
2.1. Vastastikune abi	10
2.2. Elatisasjad	11
2.3. Lapseröövid, suhtlus- ja hooldusõigus	13

Lühikokkuvõte

1. Käesolev ülevaade käsitleb **ainult** Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna rahvusvahelise justiitskoostöö talituse poolt menetletud õigusabitaotlusi. Talituse töövaldkondadeks on rahvusvaheline õigusabi nii kriminaal- kui tsiviilasjades, mis tuleneb Eesti Vabariigi kohustusest täita Eesti Vabariigi välislepingutes, Euroopa Liidu õigusaktides ja rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtetes ette nähtud ülesandeid.
2. Kui varasematel aastatel on rahvusvahelise justiitskoostöö talitusse saabuvate õigusabitaotluste arv järjepidevalt suurenenud, siis alates aastast 2013 on mõnes valdkonnas toimunud langus. Ometi on aastal 2016 taotluste koguarv võrreldes 2015. aasta numbriga kasvanud. Nii menetleti 2015 aastal 2223 taotlust, aastal 2016 aga 2572 taotlust. Taotluste arvu mõnetise vähenemise põhjusteks on eelkõige õigusasutuste otsesuhtluse rakendamine. Näiteks edastatakse alates 2015. aastast kriminaalasjades kohtute dokumente (kohtukutsed jms) otse pädevate kohtute vahel. Samuti on taotluste arvu vähenemist mõjutanud asjaolu, et alates 01.08.2014 ei läheta Soome enam Eestisse sideprokuröri, kes muuhulgas vahendas läbi talituse ka kohtute ja prokuröride aadressipäringuid. Kui jõustuvad kriminaalmenetluse seadustiku muudatused, millega rakendatakse Eestis Euroopa uurimismäärus, väheneb eelduslikult talitust läbivate õigusabitaotluste arv kriminaalasjades, sest ka siin hakatakse kohaldama õigusasutuste vahelist otsesuhtlust.
3. Kriminaalasjades esitatud taotluste arv suurenes 2016 aastal võrreldes 2015. aastaga 185 taotluse võrra, millest enamuse moodustasid rahaliste karistuste tunnustamise taotlused. Aastal 2014 esitati taotluseid rahaliste karistuste tunnustamiseks ja täitmiseks 153, aastal 2015 oli taotluste arv 219 ja aastal 2016 juba 471. Loovutamismenetluste arv on aastate jooksul olnud suhteliselt stabiilne. Aastal 2016 menetleti 150 Euroopa vahistamismäärust. See on teiste õigusabivaldkondade kõrval erinev oma eelisjärjekorras väga kiiret menetlemist vajavate juhtumite poolest.
4. Tsiviilasjades läbis talitust 2016. aastal võrreldes 2015. aastaga 164 õigusabitaotlust rohkem. Tsiviilasjades tegid suurima tõusu läbi juba aastaid tõusul olevad elatisasjad. Elatisotsuste tunnustamiseks ja täitmiseks menetletavate asjade arv kasvas 102 taotluse võrra. Tõusnud on ka perekonnaseisu- ja pärimisasjadega seotud taotluste arv, jäädes samas maha 2014. aasta näitajatest.

Rahvusvaheline õigusabi

Rahvusvahelise õigusabialase koostöö aluseks on erinevad rahvusvahelised lepingud ja kokkulepped ning keskasutuseks Eestis on Justiitsministeerium. Eesti Vabariigi poolt sõlmitud kahe- või mitmepoolsetest õigusabilepingutest tulenevalt võib mingites valdkondades õigusabitaotlusi edastada ka Riigiprokuratuur või PPA keskkriminaalpolitsei.

Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna rahvusvahelise justiitskoostöö talitus tegeleb rahvusvahelise õigusabialase suhtlemisega nii tsiviil- kui kriminaalasjades.

2016 taotluste üldarv oli 2572, ehk siis 349 taotluse võrra rohkem kui aastal 2015.

1. Õigusabi kriminaalasjades

Rahvusvahelises kriminaalmenetlusalasises koostöös lähtutakse KrMS 19. peatüki sätetest¹, kui Eesti Vabariigi välislepingutes, Euroopa Liidu õigusaktides ja rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtetes ei ole ette nähtud teisiti. KrMS § 435 lõige 1 sätestab, et rahvusvahelise kriminaalmenetlusalasise koostöö keskasutus on Justiitsministeerium, kui seaduses või Eesti Vabariigile siduvas rahvusvahelises õigusaktis ei ole sätestatud teisiti (siin võib näitena tuua kehtivad õigusabilepingud, kus on sätestatud, et vastastikuse õigusabi taotlused kriminaalasjades liiguvad vastavate lepinguosaliste riikide Riigiprokuratuuride vahendusel).

Kriminaalasjades vastastikuse abi osutamise peamisteks alusteks on Euroopa Nõukogu Kriminaalasjades vastastikuse abistamise Euroopa konventsioon (Strasbourg 1959)² ning Euroopa Liidu liikmesriikide vaheline konventsioon vastastikuse õigusabi kohta kriminaalasjades (MLA 2000)³. Aastatega on lisandunud mitmeid Euroopa Liidu vastastikuse tunnustamise põhimõtte instrumente – EL Nõukogu raamotsus vara või tõendite arestimise otsuste täitmise kohta Euroopa Liidus, raamotsus rahaliste karistuste vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta, otsused mis käsitlevad teabevahetust karistusregistrite väljavõtete osas ning karistusregistri andmete vahetamist jne. Karistusregistri andmete vahetamise osas on põhikoormus kandunud Registrate ja Infosüsteemide Keskuse karistusregistrite osakonnale, mis on liidestatud Euroopa Liidu karistusregistrite infosüsteemiga ECRIS ning valdavalt liiguvad päringud ECRIS süsteemi kaudu.

Jaanuaris 2015 jõustusid ulatuslikud kriminaalmenetluse seadustiku 19. peatüki muudatused, millega võeti üle täiendavalt 8 Euroopa Liidu raamotsust ning direktiivi. Eraldi võiks siin välja tuua nõukogu vangistuse vastastikuse tunnustamise raamotsuse, ehk nn liikmesriikide vahelise vangide vahetamise raamotsuse ning muudatused rahaliste karistuste vastastikuse tunnustamise põhimõtetes, mis võimaldavad nüüd ka tagaselja tehtud rahaliste karistuste tunnustamise ning täitmisele pööramise Eestis, samuti raamotsuse, mille alusel on võimalik EL liikmesriikide vahel vastastikku täita tingimisi karistusi. Ja kui aasta tagasi võis eeldada, et nimetatud muudatused toovad endaga kaasa talituse töökoormuse olulise tõusu, siis kahjuks nimetatud raamotsused pole EL tasandil seni eriti efektiivselt töösse rakendunud ning eeldatud taotluste kasvu 2015 aasta jooksul ei toimunud, küll algas aastal 2016 eelnimetatud raamotsuste kohane taotluste arvu tõus ja eelnevast kogemusest lähtuvalt võib prognoosida tõusu ka järgmistel aastatel.

¹ <https://www.riigiteataja.ee/akt/130122014009>

² <https://www.riigiteataja.ee/akt/78636>

³ [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:42000A0712\(01\)&qid=1425451352743&from=ET](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:42000A0712(01)&qid=1425451352743&from=ET)

Tabel 1. Õigusabi valdkonnad kriminaalasjades

Õigusabi liik	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Vastastikune abi	473	569	740	1134	1212	1450	1598	1684	1744	656	846
Loovutamine	72	81	106	89	115	123	125	152	146	153	150
Väljaandmine	7	9	5	7	10	13	9	13	14	12	8
Kohtulikult karistatud isikute üleandmine	23	14	12	38	54	56	53	49	27	32	34
Järelevalve meetmete üleandmine										5	5
KOKKU:	575	673	863	1268	1391	1642	1785	1898	1931	858	1043

1.1. Vastastikune abi

Vastastikuse õigusabi taotlused võib jagada:

- õigusabitaotlused kohtueelses ja kohtulikus menetluses;
- taotlused kriminaalmenetluse üleandmiseks;
- taotlused video- ja telefonikonverentside läbiviimiseks;
- taotlused kohtukutsete jm kohtudokumentide kätteenamiseks;
- muud erinevad taotlused – kohtuotsuste tunnustamise taotlused, vara väljaandmise otsused, karistusinfo vahetamisega seonduv, aadressipäringud jne.

Aastal 2016 menetlesime kokku 846 vastastikuse õigusabi taotlust ehk siis 190 taotlust rohkem, kui aastal 2015. Saatsime välja 239 Eesti õigusasutuste taotlust ja teised riigid esitasid Eestile 607 taotlust. Valdava enamuse õigusabitaotluste kasvust kriminaalasjades andsid rahaliste karistuste tunnustamise taotlused. Eestile esitati eelmisel aastal 301 taotlust ning Eesti esitas 170 taotlust rahalise karistuse ja rahatrahvi tunnustamiseks ja täitmisele pööramiseks.

Kohtueelses menetluses on Eestile kõige rohkem taotlusi esitanud Saksamaa (22) ning Poola (20). Eestist on kõige rohkem taotlusi esitatud Ühendkuningriigile (8), järgnevad USA ja Rootsi (mõlematesse 4 taotlust). Antud statistikat käsitlevas ülevaates ei kajastu õigusabitaotlused kohtueelses menetluses Soomega, mis kahepoolse lepingu alusel liiguvad PPA Kriminaalpolitsei osakonna ja Soome Keskkriminaalpolitsei kaudu. Samuti ei kajastu Justiitsministeeriumi statistikas kohtueelses menetluses Läti, Leedu, Venemaa, Ukraina ja Valgevenega liikuvad õigusabitaotlused, sest vastavalt õigusabilepingutele või vastavatele valitsuste vahelistele kokkulepetele esitatakse nende riikidega õigusabitaotlused Riigiprokuratuuri kaudu. Videokonverentsi läbiviimise taotlusi on Eestile kõige rohkem esitanud Soome kuid arvukalt on saanud taotlusi videokonverentside korraldamiseks ka Lätist. Kriminaalmenetluse üleandmise taotlusi on saanud kõige rohkem Saksamaalt ja Eesti on esitanud neid kõige rohkem Soomele.

1.2. Loovutamine

Loovutamismenetluse aluseks on EL Nõukogu raamotsus Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikide vahelise üleandmiskorra kohta (2002/585/JSK)⁴ ning reguleeritud KrMS §§ 490-508. Isiku loovutamise otsustab KrMS § 498 kohaselt Harju Maakohus või Tartu Maakohus ning seda otsustust on võimalik vaidlustada ringkonnakohtus, kelle otsus on lõplik.

Eestis koostab Euroopa vahistamismääruse (EAW) kohtueelses menetluses prokuratuur, kohtumenetluses ja jõustunud kohtuotsuse täitmiseks kohus. Eesti poolt tagaotsitava tabamisel mõnes EL riigis korraldab talitus EAW tõlkimise vajalikku keelde ja esitab EAW selle riigi pädevale asutusele. Teise EL liikmesriigi tagaotsitava tabamisel Eestis esitab taotlev riik EAW Justiitsministeeriumile. Talitus tagab EAW tõlkimise eesti keelde ja esitab selle kohtule ja Riigiprokuratuurile. Samuti koonduvad kõik Eestis koostatud EAW-d kokku rahvusvahelise justiitskoostöö talituses.

Eestis koostati 2016. aastal 95 isiku suhtes EAW-d. 2016. aastal peeti Eesti EAW-de alusel kinni või kandsid teiste riikide kinnipidamiskohtades karistust 74 tagaotsivat. Kokku menetleti 113 EAW-d (siinhulgas 4 EAW-d nõusoleku saamiseks juba varasemalt Eestile loovutatud isikutele lisasüüdistuste esitamiseks e loovutamise laiendamiseks). Eestile loovutati 2016. aastal 47 isikut, 11 isiku suhtes on veel menetlus pooleli, 11 isikut peeti kinni Eestis. Samas tuleb silmas pidada asjaolu, et isikute kinnipidamised võivad toimuda ka eelnevatel aastatel koostatud EAW-de alusel, seega ei saa võrdusmärki panna aasta jooksul koostatud ja samal aastal realiseeritud EAW-de vahele.

Eestile esitati 2016. aastal 37 EAW-d. Eestis tabati või kandsid Eesti kinnipidamiskohas karistust 32 teiste EL riikide poolt tagaotsivat. 27 isikut on taotlevale riigile üle antud ja 2 isikut kannavad enne üleandmist lõpuni Eesti kohtu poolt mõistetud vangistused. 5 isikut vabastati loovutusvahistusest, kuna taotlev riik kas loobus EAW-st või ei esitanud EAW-d õigeaegselt. 1 EAW esitati enne isiku kinnipidamist ning isik peeti hiljem kinni taotlevas riigis. 2 EAW-d esitati ainult isikute kodakondsusest lähtuvalt ning tagaotsitavaid ei ole Eestis siiani kinni peetud.

1.3. Väljaandmine

Väljaandmist reguleerib Väljaandmise Euroopa konventsioon (Pariis 1957)⁵. Ameerika Ühendriikidega on aluseks Eesti Vabariigi valitsuse ja Ameerika Ühendriikide valitsuse vaheline väljaandmise leping (jõustus 07.04.2009)⁶. Väljaandmise menetlused toimuvad EL liikmesriikide hulka mitte kuuluvate riikidega ning on reguleeritud KrMS §§ 438-459.

Väljaandmise õigusliku lubatavuse otsustab KrMS § 446 kohaselt Harju Maakohus. Väljaandmise õiguslikult lubatavaks või lubamatuks tunnistamise määruse saab vaidlustada ringkonnakohtus, kelle otsustus on lõplik. Eesti kodanike väljaandmise otsustab KrMS § 452 lõike 1 kohaselt Vabariigi Valitsus ning lõike 2 kohaselt välismaalaste väljaandmise otsustab justiitsminister. Väljaandmisotsuste eelnõud valmistab ette talitus. Väljaandmise otsust on võimalik vaidlustada halduskohtumenetluses kõigis kolmes kohtuastmes ning talitus esindab kohtus Vabariigi Valitsust või justiitsministrit.

Eesti esitas 2016. aastal kokku 4 väljaandmistootlust: 1 taotluse Norrale, 1 taotluse Kambodžale ja 2 taotlust USA-le. Kambodžale esitatud taotlus on täidetud ning isik on Eestile välja antud ning ka realselt Eestisse toodud. Kaks USA-le esitatud taotlust ei ole veel lahendatud, samuti ei ole Norrast

---

⁴ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002F0584&qid=1425452055393&from=ET>

⁵ <https://www.riigiteataja.ee/akt/78643>

⁶ <https://www.riigiteataja.ee/akt/12748811>

isikut üle antud, kuna kannab seal vabaduskaotuslikku karistust. Venemaalt anti välja isik, kelle väljaandmistootluse esitas Eesti juba aastal 2014.

2016. aastal esitati Eestile samuti 4 taotlust isikute väljaandmiseks (2 Venemaalt, 1 USA-st ja 1 Ukrainast). USA ja Ukraina taotlused on rahuldatud ja isikud üle antud. 1 Venemaa taotluse suhtes leidis kohus, et väljaandmine on õiguslikult lubamatu ning seetõttu menetlus lõppes ning 1 Venemaa taotlus on jätkuvalt kohtu menetluses. Ukrainale anti välja isik, kelle väljaandmismenetlus oli alanud juba 2015 aastal.

1.4. Kohtulikult karistatud isikute üleandmine

Kohtulikult karistatud isikute üleandmist karistuse kandmise jätkamiseks EL-i riikidega reguleerib EL Nõukogu raamotsus 2008/909/JSK 27. novemberist 2008 vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta kriminaalasjades tehtud otsuste suhtes, millega määratakse vabadusekaotuslikud karistused või vabadust piiravad meetmed, nende Euroopa Liidus täideviimise eesmärgil⁷ ning KrMS §§ 508³⁴-508⁵³.

Nimetatud raamotsuse alusel andsime 2016. a üle 8 kinnipeetavat (Leedule 3, Lätile 2, Soomele 2, Hollandile 1). Läti keeldus 2 ning Soome 1 kinnipeetava vastuvõtmisest.

Eestisse toodi 3 kinnipeetavat (1 Hispaaniast, 1 Poolast, 1 Soomest). Ühe Belgiast ning ühe Poolast saabunud taotluse subjektid ei olnud Eesti kodanikud, mistõttu tagastati antud taotlused menetlemata taotluse esitanud riikidele.

EL-i väliste riikidega on karistatud isikute üleviimise aluseks Euroopa Nõukogu kohtulikult karistatud isikute üleandmise konventsioon (Strasbourg 1983)⁸ ja selle lisaprotokoll (Strasbourg 1997)⁹ ning menetlus on reguleeritud KrMS §§ 475¹-488.

2016. aastal andsime karistuse kandmise jätkamiseks üle 3 kinnipeetavat Venemaale.

Eestisse toodi 2016. aastal 6 kinnipeetavat (3 Norrast, 1 Venemaalt, 1 USA-st, 1 Monacost). 1 Venemaalt saabunud taotlus ei olnud esitatud Eesti kodaniku suhtes ja see tagastati taotlejale menetlemata.

Eelnevatel aastatel Euroopa vahistamismääruse raamotsuse alusel loovutatud isikuid (Eesti Vabariigi kodanikke) saabus tagasi Eestisse karistust kandma 5 (Soomest).

Seega 2016 andsime teistele riikidele üle 11 kinnipeetavat ning Eestisse toodi 14 kinnipeetavat.

Lisaks eelnevale on talituses töös 4 taotlust Eesti kodanikest kinnipeetavate ületoomiseks Eestisse karistuse kandmise jätkamiseks (3 Soomest ja 1 Norrast) ning 5 menetlust kinnipeetavate üleviimiseks Eestist teistesse riikidesse (2 Venemaale, 2 Läti ja 1 Leetu).

1.5. Tingimisi karistatud isikute üleandmine

Tingimisi karistatud isikute üleandmist EL-i riikidega reguleerib Euroopa Liidu Nõukogu raamotsus 2008/947/JSK, 27. novemberist 2008, vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta

⁷ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008F0909&qid=1491306426131&from=ET>

⁸ <https://www.riigiteataja.ee/akt/78648>

⁹ <https://www.riigiteataja.ee/akt/79220>

kohtuotsuste ja vangistuse tingimisi kohaldamata jätmist käsitlevate otsuste suhtes, et teostada tingimuslike meetmete ja alternatiivsete mõjutusvahendite järelevalvet¹⁰ ning üle võetud KrMS §§ 508⁵⁴-508⁶⁸ alates 1. jaanuarist 2015. Aastal 2016 esitati tingimisi karistatud isikute üleandmiseks Eestile 4 taotlust (kõik Lätist) ning Eesti esitas 1 taotluse Soomele.

Lätist esitatud neljast taotlusest rahuldati 2, rahuldamata jäeti 1 (kuna taotluse aluseks olev süütegu ei olnud Eestis kuriteona kvalifitseeritav) ja 1 taotlus tagastati Lätile, kuna taotluse aluseks olev isik ei ole Eesti Vabariigi kodanik ega ole siin kantud elanike registrisse. 1 Eesti poolt Soomele esitatud taotlus on jätkuvalt Soomes menetluses.

1.6. Rahalised karistused

EL liikmesriikide vahel reguleerib rahalise karistuse ja rahatrahvi tunnustamist Euroopa Liidu Nõukogu raamotsus 2005/214/JSK, 24. veebruarist 2005, rahaliste karistuste vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta¹¹ ning KrMS §§ 508⁶⁹-508⁷⁷. Nagu sissejuhatuses märgitud, on rahaliste karistuste vastastikuse tunnustamise ja täitmise taotluste esitamine aasta aastalt kasvanud ning aastal 2016 esitati Eestile 301 taotlust rahaliste karistuste tunnustamiseks ning Eesti esitas selliseid taotlusi 170. Kuna alates 10. jaanuarist 2017 on rahalise karistuse või rahatrahvi tunnustamine võimalik kõikide Eesti seaduse järgi karistatavate süütegude korral, st ka väärteod (raamotsus näeb sellise võimaluse ette, kuid sõnaselgelt see ei olnud Eesti seadusandlusesse sisse kirjutatud), siis võib prognoosida jätkuvat rahaliste karistuste tunnustamise ja täitmise taotluste arvu tõusu.

Kõige rohkem, üle 260 taotluse, esitati meile Soomest ning umbes veerand neist on tehtud veokijuhtidele põhjusteks sõiduki või haagise tehnilise olukorra nõuetele mittevastavus, veose ülekaal, kinnitamata koorem jne. Lisaks esitati rahalise karistuse tunnustamise taotlusi veel liikluseeskirjade rikkumiste ja varguste asjades. Leedu esitas Eestile 21 ja Rootsi 19 rahaliste karistuse taotlust.

Eesti esitas kõige rohkem rahalise karistuse taotlusi Lätile (67), Soomele (37) ja Leedule (27), taotluste sisuks valdavalt liiklusrikkumised (jooles juhtimine, lubatud sõidukiiruse ületamine, juhiloata sõit) ning vargused.

Aeg-ajalt tõusetub küsimus, nagu jääksid välismaalased, kes Eestis väärtegude või siis „pisikuritegude“ eest süüdi mõistetud ning rahalise karistuse/trahviga karistatud, karistamata. Eeltoodud arvud peaksid sellist arvamust kummutama, aga oluline on siinkohas meeles pidada ka raamotsusest tulenevat tingimust, et rahalisi karistusi saab teise liikmesriiki tunnustamiseks ja täitmiseks edastada juhul, kui karistus on suurem kui 70.-€. Väiksemate summade puhul antud instrumenti kasutada ei ole võimalik.

1.7. Lähenemiskeeld

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2011/99/EL 13. detsemberist 2011, Euroopa lähenemiskeelu kohta¹², on üle võetud Eesti seadusandlusesse KrMS §§ 508¹-508⁸ alates 1. jaanuarist 2015, kuid kuni käesoleva ajani ei ole Justiitsministeeriumi kaudu ei Eestile ega Eestist välja esitatud mitte ühtegi taotlust lähenemiskeelu kehtestamiseks.

¹⁰ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008F0947&qid=1491306671076&from=ET>

¹¹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005F0214&qid=1491307142319&from=ET>

¹² <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0099&qid=1491306787643&from=ET>

2. Õigusabi tsiviilasjades

Tsiviilasjades on 2016. aastal võrreldes 2015. aastaga käsitletud 164 taotlust rohkem. Vähenenud on kohtuotsuste tunnustamine ja dokumentide kättetoimetamise ning tõendite kogumiste taotluste arv. Perekonnaseisu- ja pärimisasjad on võrreldes varasemaga kasvanud 43 taotluse võrra. Aadressipäringute arv on kahekordistunud. Taaskord on suurenenud mahukate elatisemenetluste arv - aasta jooksul on toimunud taotlustes kasv 102 menetluse võrra. Haagi Lapseröövi konventsiooni alusel laste tagasitoomiseks esitatud taotluste, lapse suhtluskorra tagamise ning eestkostega seotud taotluste arv on vähenes võrreldes varasema aastaga 1 taotluse võrra.

Tabel 2. Õigusabi valdkonnad tsiviilasjades

Teema	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
dokumentide kättetoimetamine ja tõendite kogumine	445	481	348	379	296	212	203
kohtuotsuste tunnustamine	85	42	55	49	26	28	12
elatisasjad (sh ka elatisotsuse tunnustamine)		90	355	519	648	725	837
perekonnaseisu- ja pärimisasjad	223	284	339	514	195	121	164
lapseröövid, suhtlusõiguse tagamine, eestkoste	43	40	47	48	47	53	52
välisriigi õigusinfo	0	5	3	9	10	8	4
aadressipäringud		386	424	604	473	23	56
muu	347	199	141	111	240	195	201
KOKKU	1143	1527	1712	2233	1935	1365	1529

2.1. Vastastikune abi

Vastastikune õigusabi tsiviilasjades jaguneb:

- taotlused dokumentide kättetoimetamiseks ja tõendite kogumiseks;
- taotlused kohtuotsuste tunnustamiseks;
- taotlused perekonnaseisu- ja pärimisasjades;
- elatisotsuse tunnustamise ja täitmise taotlused;
- laste tagasitoomise ning suhtlusõiguse seadmise taotlused.

Aadressipäringute arv on tõusnud – 2016 tehti 56 päringut võrreldes 2015 aastal liikunud 23 päringuga, kuid siiski vähem võrreldes 473 päringuga 2014 aastal. Kuna isikute aadresside näol on tegu nii Eesti kui Soome kohtute jaoks olulise teemaga, on kahe riigi justiitsministeeriumid otsustanud luua mõlema riigi kohtutele ametialaseks kasutamiseks otsene ligipääs teise riigi registriandmetele. Detsembris 2014 andis Eesti Siseministeerium oma nõusoleku Soome kohtutele otsepäringute esitamiseks Eesti rahvastikuregistrile ning loodud on infotehnoloogiline ligipääs registriandmetele. 24.11.2015 otsustas Soome elanikeregister võimaldada Eesti kohtutele ligipääsu Soome registri andmetele. Märtsis 2017 peaks süsteem toimima hakkama. Selline vastastikune registriandmetele ligipääsu võimaldamine parendab Eesti ja Soome tihedat koostööd ning tõendab kahe riigi vastastikust usaldust. Lisaks võimaldab selline ligipääs veelgi kiiremini isikute asukohta tuvastada ning hõlbustab kiiremat menetlust.

Mõnevõrra on langenud dokumentide kättetoimetamise taotluste arv (9 taotlust). Tegemist on jätkuva tendentsiga, mille põhjuseks on juba 2008. aasta lõpus jõustunud EL-i dokumentide kättetoimetamist

reguleeriv instrument, mis võimaldab kohtutel tsiviilasjades dokumente edastada keskasutuse vahendusega.

Aastal 2015 kasvas vähesel määral kohtuotsuste tunnustamise taotluste arv (28 taotlust). 2016 aastal aga vähenes (16 taotluse võrra vähem). Kui võrrelda 2010. ja varasemaid aastaid, siis võib jääda mulje kohtuotsuste tunnustamise taotluste arvu kordades vähenemisest. Tegelikult tuleneb suur langus asjaolust, et 2011. aastal eraldasime taotluste üle arvepidamises eelnevalt käsitletud elatismenetlused (v.a. Venemaa ja Ukraina puhul) muudest kohtuotsuste tunnustamise taotlustest.

2.2. Elatisasjad

Elatisasjade menetlemiseks on mitmeid erinevaid aluseid ning üks taotlus võib viidata ka mitmele õigusaktile. 18. juunist 2011 hakkas kohalduma Euroopa Liidu Nõukogu elatismäärus¹³, millest tulenevalt on tabelis nr 2 nähtavalt alates 2011. aastast elatisasjad eraldi muudest õigusabi liikidest ning käsitletud juhtumipõhiselt. Elatismääruse kohaselt toimub elatise sissenõudmine teisest riigist ainult keskasutuse vahendusel, mis tähendab, et kõik piiriülesed elatiseasjad liiguvad läbi talituse.

Lisaks eelnimetatud EL-i elatismäärusele käsitlevad piiriülest elatisemenetlust New Yorgi 1956. a konventsioon¹⁴, Haagi 1973. a konventsioon¹⁵, Haagi.2007. a konventsioon¹⁶, nn. Brüssel I määrus¹⁷, Eesti tsiviilkohtumenetluse seadustiku¹⁸ § 620 jj, Euroopa täitekorraldus¹⁹, Lugano 2007. a konventsioon²⁰.

01.08.2014 hakkas Euroopa Liidu suhtes kohalduma Haagi 2007. a elatise sissenõudmise konventsioon, mis laiendab ka Euroopa Liidu väliste juhtumite puhul keskasutuste ülesandeid sarnaselt elatismäärusega. Konventsioon võimaldab ajaliste piiranguteta ja täiendavate kuludeta sisse nõuda alla 21-aastasele lapsele väljamõistetud elatist. Hetkel kohaldub konventsioon lisaks Euroopa Liidu liikmesriikidele Albaaniale, Bosnia ja Hertsegoviinale, Norrale ning Ukrainale. Konventsiooni osalisriikide arv aina suureneb – Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi hinnangul võib sellest välja kasvada äärmiselt laia kohaldamisalaga konventsioon, mis võimaldaks elatist sisse nõuda üle maailma. Näiteks 01.01.2017 seisuga jõustus nimetatud konventsioon ka USA suhtes; konventsiooni jõustumisel USA suhtes on tegu esimese Eesti ja USA vahel elatise sissenõudmist võimaldava instrumendiga. Eelnevast tulenevalt on põhjust prognoosida piiriüleste elatisemenetluste arvu jätkuvat kasvu.

---

¹³ Euroopa Liidu nõukogu määrus (EÜ) nr 4/2009 kohtualluvuse, kohaldatava õiguse, kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise ning koostöö kohta ülalpidamiskohustuste küsimustes. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009R0004&qid=1425295642118&from=ET>

¹⁴ Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni 20.06.1956 Välisriigist ülalpidamise taotlemise konventsioon. <https://www.riigiteataja.ee/akt/25190>

¹⁵ Haagi 02.10.1973.a. Ülalpidamiskohustusi käsitlevate otsuste tunnustamise ja täitmise konventsioon. <https://www.riigiteataja.ee/akt/25191>

¹⁶ Haagi 23.11.2007 Laste ja teiste pereliikmete elatise rahvusvahelise sissenõudmise konventsioon. http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=OJ:JOL_2011_192_R_0039_01&from=ET

¹⁷ Euroopa nõukogu määrus nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001R0044&qid=1425302722850&from=ET>

¹⁸ Tsiviilkohtumenetluse seadustik, RT I 2005, 26, 197, <https://www.riigiteataja.ee/akt/128122016022>

¹⁹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus nr 805/2004, millega luuakse Euroopa täitekorraldus vaidlustamata nõuete kohta. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004R0805&qid=1425302835376&from=ET>

²⁰ Lugano 30.10.2007.a. Tsiviil- ja kaubandusajades kohtualluvuse ning neid käsitlevate kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise konventsioon. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32007D0712:ET:HTML>

2016. aastal esitas Eesti 98 taotlust elatisotsuse tunnustamiseks ja täitmiseks välismaal, millest 79 esitati Soomele, Saksamaale 4, Rootsi 4, Itaaliasse 2, Ühendkuningriiki 5 ning Austraaliasse, Iirimaaale, Iisraeli ja Prantsusmaale 1. Lisaks esitati Soome 1 elatishendi muutmise taotlus.

Välisriigid esitasid 63 taotlust välisriigi elatisotsuse tunnustamiseks ja täitmiseks Eestis – 60 taotlust Soomest (nendest 35 Eesti lahendi täitmist) ja 3 Lätist.

Üle 95% Soomest saabunud taotluste puhul on taotlejaks Soome sotsiaalkindlustusamet (KELA). See võimalus tuleneb eelnimetatud EL-i elatismäärusest olukordades, kus KELA on mõistnud õigustatud isikule välja igakuise elatistoetuse kohtulahendi või elatislepingu alusel. Eeltoodu tulemusena on elatise sissenõudeõigus läinud elatise saamiseks õigustatud isikult üle KELA-le, kes kasutades Eesti keskasutuse abi, taotleb selle sissenõudmist võlgnikult.

Eelnevatest aastatest on jätkunud 593 elatisasja menetlemine, millest 312 on olnud välisriikide taotlused (284 Soomest, 11 Lätist, 5 Poolast, 3 Norrast, 3 Hollandist, 1 Austriast, Luksemburgist, Iirimaaalt, Slovakiast, Saksamaalt ning Rootsist) ja 275 Eesti taotlust (212 Soome, 17 Ühendkuningriigile, 13 Norraste, 12 Saksamaale, 5 Iirimaaale, 6 Rootsi, 2 Läti, Valgevenesse ja Leetu, 1 Belgiasse, Hollandisse, Taani ja Albaaniasse). Nõukogu määrus 4/2009 ning Haagi 2007.a konventsioon võimaldavad taotleda ka elatishendi tegemist juhul, kui samade osapoolte vahel puudub elatist väljamõistetav lahend. 2016.aastal oli menetluses 5 elatishendi tegemise taotlust, nendest läksid 4 Soome ja 1 Norra. Lisaks oli menetluses Eestisse Soomest sisse tulnud 1 elatishendi tegemise taotlus.

Lisaks on aasta jooksul menetletud 81 taotlust erimeetmete võtmiseks eelnimetatud määruse alusel. Eesti on saatnud välja 12 taotlust elatisvõlgniku asukoha kindlakstegemiseks (nendest 4 olid edastatud Soome, 3 Rootsi, 2 Hollandisse, 1 Taani, 1 Saksamaale ning 1 Ukraina), 1 taotluse elatisvõlgniku varade olemasolu tuvastamiseks ning 1 taotluse kohtulahendi kehtivusest.

Soome on esitanud Eestile 61 taotlust erimeetmete võtmiseks – 59 juhul on taotlust saabunud KELA-st, kus enamasti soovitakse välja selgitada võlgniku asukoht, osadel juhtumitel taotletakse infot kas Eestis on võlgniku suhtes pooleli täitemenetlus konkreetses elatisasjas, milles KELA-le on üleläänud sissenõudeõigus, ja vähesemal määral on taotletud keskasutuse abi dokumentide saamiseks Eesti kohtust, mis võimaldaks Eesti kohtulahendit Soomes täidetavaks tunnistada ja elatisvõlgnevust Soomes asuvalt võlgnikult sisse nõuda.

Eestisse on saabunud ka 3 taotlust Norrast (elatisvõlgniku asukoha kindlakstegemiseks ja sisetuleku ning varade osas informatsiooni saamiseks) 1 taotlus Lätist (elatisvõlgniku asukoha kindlakstegemiseks), 1 taotlus Saksamaalt (elatisvõlgniku asukoha kindlakstegemiseks) ning 1 taotlus Tšehhist (elatisvõlgniku asukoha kindlakstegemiseks ja sisetuleku ning varade osas informatsiooni saamiseks). Lisaks jätkus 1 erimeetme menetlemine varasemast ajast. Kokku oli 2016. aastal menetluses 82 erimeetmete taotlust.

06.03-07.03.2017 toimus justiitsministeeriumis Eesti ja Soome justiitsministeeriumide vaheline ümarlaud, mille käigus arutati muuhulgas ka statistilist poolt. 2015. aasta septembri seisuga oli Soome justiitsministeeriumis 633 aktiivset elatishendit, Eestis oli 2015.aasta lõpu seisuga 735 menetlust. 2016. aasta jooksul tuli Soome justiitsministeeriumile kokku 152 uut elatise sissenõudmise taotlust, Eestis oli see arv 162 taotlust. Arvestades, et Eesti ja Soome menetlevate taotluste hulk on püsinud võrdlemisi sarnane, tegelevad Soomes seejuures tsiviilõiguslike taotlustega 4 inimest, Eestis aga püsivalt 1 inimene.

2.3. Lapseröövid, suhtlus- ja hooldusõigus

Haagi Lapseröövi konventsiooni²¹ alusel lapse tema hariliku viibimiskoha riiki tagasitoomise võimalusest ollakse aasta-aastalt teadlikumad. Selle konventsiooni alusel toimub nii laste tagasitoomise taotlemine kui ka laste suhtluskorra seadmine ning tagamine. Eelnimetatud konventsiooni täiendavad Euroopa Liidu siseselt nn. Brüssel II bis määrus²² ja Haagi 1996. a konventsioon²³. Antud määrus võimaldab täiendavalt esitada erinevaid taotlusi, mis on seotud eestkostega või hooldusõigusega lapse suhtes.

2016. aastal oli 19 uut taotlust lapse tagastamiseks, nendest 9 sissetulevat (2 Austraalia, 1 Läti, Norra, Rootsi, Slovakkia, Soome ning 2 Ühendkuningriigist) ning 10 väljaminevat taotlust. Väljaminevatel taotlustest 7 ei läinud riigist välja, seda taotleja hooldusõiguse puudumise, lapse vabatahtliku tagastamise või taotleja poolse taotluse tühistamise tõttu. Eestist saadeti välja 3 taotlust lapse tagastamiseks (Hispaaniasse, Slovakkiasse ning Venemaale). 2016. aastal jätkus 2015.a või varem alanud taotluste menetlemine, nendest 4 sissetulevat (USA, Soome, Ungari ning Hispaania) ja 2 väljaminevat (Soome ning Slovakkia). Kokku oli 2016. aastal menetletud 25 lapse tagastamise taotlust.

Suhtlusõiguse tagamiseks esitas Eesti 2016. aastal 2 taotlust – Soome ja Leetu. Jätkusid eelnevatel aastatel alanud 6 menetlust, nendest 2 sissetulevat (Saksamaa) ning 4 väljaminevat (Mehhiko, Prantsusmaa, Ühendkuningriik ja Soome).

Muude taotluste puhul oli 2016. aastal kokku koos eelnevatel aastatel alanutega 19 menetlust, nendest 14 uut ning 5 pooleliolevat (2 väljaminevat – Ühendkuningriik ja Soome ning 3 sissetulevat – 2 Ühendkuningriik ja Saksamaa). Uutest taotlustest tuli Eestisse sisse 11 taotlust (5 Saksamaalt, 3 Venemaalt, 1 Ukrainast, Lätist, Leedust) ja läks Eestist välja 3 (Iirimaa, Saksamaale ning Venemaale). Muude taotluste alusteks olid Brüssel II bis artikkel 55 (koostöö vanemlikku vastutust käsitlevates asjades) ja artikkel 56 (käsitleb laste paigutamist hooldeasutusse või kasuperekonda teises liikmesriigis),

Muid taotluseid (aluseks Brüssel II bis artikkel 55 (koostöö vanemlikku vastutust käsitlevates asjades) ja artikkel 56 (käsitleb laste paigutamist hooldeasutusse või kasuperekonda teises liikmesriigis), Eesti ja Ukraina õigusabileping²⁴ ning Eesti ja Venemaa Föderatsiooni õigusabileping²⁵) oli 2016. aastal kokku koos eelnevatel aastatel alanutega 19 menetlust, nendest 14 uut ning 5 pooleliolevat (2 väljaminevat – Ühendkuningriik ja Soome ning 3 sissetulevat – 2 Ühendkuningriik ja Saksamaa). Uutest taotlustest tuli Eestisse sisse 11 taotlust (5 Saksamaalt, 3 Venemaalt, 1 Ukrainast, Lätist, Leedust) ja läks Eestist välja 3 (Iirimaa, Saksamaale ning Venemaale).

---

²¹ Haagi 25.10.1980 Lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise rahvusvahelise konventsioon.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/26933>

²² Euroopa Nõukogu määrus nr 2201/2003 kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003R2201&qid=1425303322687&from=ET>

²³ Haagi 19.10.1996. a Vanema kohustuste kindlaksmääramise ja laste kaitse abinõude rakendamise pädevuse, kohaldatava õiguse, abinõude tunnustamise, rakendamise ja koostöö konventsioon.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/888942>

²⁴ Eesti Vabariigi ja Ukraina lepingu õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil- ning kriminaalasjades.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/24927>

²⁵ Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil-, perekonna- ja kriminaalasjades. <https://www.riigiteataja.ee/akt/24460>